

PRÓBA DEFINICJI PRAWDY W STARYM TESTAMENCIE NA PODSTAWIE JEJ PRZECIWIENSTW

„Wiara i rozum (*Fides et ratio*) są jak dwa skrzydła,
na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy”
(Jan Paweł II, *Fides et ratio*)

Celem niniejszej pracy jest próba określenia tego, jak w Starym Testamencie rozumiane są terminy hebrajskie tłumaczone w języku polskim na „prawda”, „prawdziwy” i „prawdziwie”. Definicja tych pojęć zostanie zbudowana na podstawie analizy znaczeń terminów hebrajskich, stojących do nich w opozycji bezpośredniej, tj. przeciwstawionych im w ramach jednego lub dwóch następujących po sobie wersetów (zob. poniższe przykłady). Skupienie się na tego rodzaju opozycjach zwiększa bowiem pewność, że istotnie mamy tam do czynienia z terminami będącymi przeciwieństwami¹ „prawdziwości”. Z kolei znaczenia owych przeciwieństw będą pochodzić wyłącznie ze Starego Testamentu, aby zagwarantować, że nie wykraczamy poza ich rozumienie starotestamentowe.

W Starym Testamencie występują około 23 terminy hebrajskich przeciwnych, w podany wyżej sposób, do terminów hebrajskich tłumaczonych w BT², BP³ lub Bb⁴ na „prawda”, „prawdziwy”, „prawdziwie”, „na/zaprawdę”. Są to:

---

¹ Wyjaśnienia być może wymaga stosunek przeciwieństwa: mówimy, że nazwa *S* jest przeciwna do nazwy *P* wtedy i tylko wtedy, gdy nie istnieje wspólny desygnat nazw *S* i *P*, oraz desygnaty nazwy *S* plus desygnaty nazwy *P* nie wyczerpują całego uniwersum (np. nazwa *pies* jest przeciwna do nazwy *kot*). Przeciwieństwo jest jedną z odmian stosunku wykluczania (inaczej rozłączności). Drugą odmianą jest sprzeczność: dwie nazwy są sprzeczne wtedy i tylko wtedy, gdy nie istnieje ich wspólny desygnat oraz desygnaty pierwszej nazwy plus desygnaty drugiej wyczerpują całe uniwersum (np. nazwa *pies* jest sprzeczna z nazwą *nie-pies*). Dodajmy, że w punktach 1-23 mamy do czynienia z przeciwieństwami prawdy.

² [BT] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*. Opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich. Wydanie trzecie poprawione. Pallottinum, Poznań-Warszawa 1991.

³ [BP] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami*. Opracował zespół pod redakcją ks. Michała Petera (ST), ks. Mariana Wolniewicza (NT), wyd. III, Księgarnia Św. Wojciecha, Poznań 1991.

⁴ [Bb] *Biblia, to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*. Nowy przekład z języków hebrajskiego i greckiego opracowany przez Komisję Przekładu Pisma Świętego. Towarzystwo Biblijne w Polsce, Warszawa 1994.

1) *seqer*⁵ (113, GK₉₂₁₄, SEC₈₂₆₇ *sheqer*)⁶

Seqer skontrastowane jest z: *emunah* w Ps 119, 29-30. 86; Prz 12, 22. 17; Jr 5, 2-3; 9, 2; *emun*² w Prz 14, 5 (zb. pkt. 3); *emet* w Prz 11, 18; 12, 19; Jr 9, 4-5; Zach 8, 16-17; *omnam* i *tamiym* w Job 36, 4; *aken* w Jr 3, 23; *sedeq* w Ps 52, 5:

Prz 12, 22 BP: „Odrzęć budzą w Jahwe wargi kłamliwe¹⁾, upodobanie znajduje On w tych, którzy służą prawdzie²⁾”; BT: 1) kłamliwe, 2) prawdomównych; Bb: 1) kłamliwe, 2) prawdę; 1) *seqer*, 2) *emunah*⁵⁷⁵⁷.

Prz 12, 19 BP: „Wargi prawdomówne¹⁾ trwać będą na wieki, lecz język fałszywy²⁾ przez mgnienie oka”; BT: 1) Prawdomówny, 2) kłamliwy; Bb: 1) Mowa szczerza, 2) fałszywa; 1) *emet*⁶²², 2) *seqer*.

Job 36, 4 BP: „Naprawdę¹⁾ słowa moje nie są kłamstwem²⁾. Stoi przed tobą mąż, mający doskonale³⁾ rozeznanie”; Bb: 1) zaiste, 2) kłamstwem, 3) doskonale; BT: 1) Naprawdę, 2) podstępnie, 3) prawdziwie; 1) *omnam*⁵⁹⁷, 2) *seqer*, 3) *tamiym*⁹⁴⁵⁹.

Jr 3, 23 BP: „Zaprawdę¹⁾, fałszem²⁾ jest [kult] wyżyn i wrzawa na górach”; BT: 1) Rzeczywiście, 2) zwodnicze; Bb: 1) Zaiste, 2) uludą; 1) *aken*⁴³⁴, 2) *seqer*.

Ps 52, 5 BT: „Miłujesz bardziej zło niż dobro, bardziej kłamstwo¹⁾ niż mowę sprawiedliwą²⁾”; Bb: 1) kłamstwo, 2) słowo prawe; BP: 1) kłamstwo, 2) słowa rzetelnego; 1) *seqer*, 2) *sedeq*⁷⁴⁰⁶⁸ (zob. też pkt. 2-6).

Rzeczownik *seqer* tłumaczony jest na:

---

⁵ Pisownia wszystkich wyrazów hebrajskich w pracy podana jest za: [GK] *The NIV Exhaustive Concordance*, Edward W. Goodrick, John R. Kohlenberger III, Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan, 1990.

⁶ Napisy „1) *seqer* (113, GK₉₂₁₄, SEC₈₂₆₇ *sheqer*)” każdorazowo oznaczają:

„1)” — liczba porządkowa w niniejszej pracy;

„*seqer*” — pisownia terminu hebrajskiego za GK;

„113” — ilość wystąpień terminu hebrajskiego w Starym Testamencie (bez ksiąg wtórnokanonicznych);

„GK” — patrz przypis 5;

„9214” — kod terminu hebrajskiego w GK;

„SEC” — *Strong's Exhaustive Concordance*, James H. Strong, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 1985;

„8267” — kod terminu hebrajskiego w SEC;

„*sheqer*” — pisownia terminu hebrajskiego za SEC, o ile różna niż w GK.

⁷ Kody wszystkich terminów hebrajskich pochodzą z GK.

⁸ *Sedeq* jest tłumaczony w Iz 45, 19 Bb jako *prawda*.

(1) (a) *klamstwo* (Job 13, 4 Bb, BP; Jr 9, 2 BT, Bb; 9, 4); *nieprawdę* (2 Krl 9, 12 Bb, BP; Jr 37, 14 BT; 40, 16 Bb, BP); *falsz* (Iz 28, 15); stąd [*droga*] *klamstwa* (Ps 119, 29); [*duch*] *klamstwa* (1 Krl 22, 22 BT, BP); (b) *oszustwo* (Jr 6, 13); stąd (c) *oszust, fałszywy, obłudnik* (Prz 17, 4); *krzywoprzysięzca* (Ml 3, 5); (d) *podstęp* (Jr 7, 14 BT, BP); (e) *brednie* (Wj 5, 9 Bb); (f) *ułuda* (Jr 3, 23 Bb); *złuda* (Jr 10, 14 Bb).

(2) jako przymiotnik na (a) *nieprawdziwy*: [*wargi, usta*] *klamliwe* (Ps 31, 19; 109, 2; Iz 59, 13); [*pióro*] *klamliwe, fałszywe* (Jr 8, 8 BT, BP); (b) *niemoralny*: [*chleb*] *oszustwa, podstępny* (Prz 20, 17 BT, Bb); [*prawica*] *fałszywa, zdradliwa, wiarołomna* (Ps 144, 8 BT, Bb, BP); [*ścieżka*] *nieprawa, kłamliwa* (Ps 119, 104 BT, Bb); [*wróg*] *zaklamany, przewrotny* (Ps 35, 19 BT, Bb); [*nadzieja*] *zwodnicza, fałszywa, oszukańcza* (Jr 28, 15 BT, Bb, BP); [*wdzięk*] *klamliwy, zwodniczy* (Prz 31, 30 BT, BP); [*sprawa*] *klamliwa, przewrotna* (Wj 23, 7 BT, BP); (c) *nierzetelny*: [*zysk*] *zawodny, złudny* (Prz 11, 18 BT, Bb).

(3) jako przysłówek na (a) *fałszywie*: [*prorokować*] *klamliwie, fałszywie* (Jr 20, 6 BT, BP); (b) *zdradliwie*: [*postąpić*] *zdradliwie, podstępnie, niecznie* (2 Sm 18, 13); [*działać*] *klamliwie, nikczemnie* (Oz 7, 1 Bb, BP); (c) *pozornie*: [*nawrócić się, powrócić*] *pozornie, obłudnie* (Jr 3, 10 BT, BP, Bb); (d) *daremnie*: [*strzec*] *daremnie, na próżno* (1 Sm 25, 21 Bb, BP); (e) *bez powodu*: [*nienawidzić*] *bez przyczyny* (Ps 38, 20 Bb, BP); [*gnębić*] *niesłusznie* (Ps 119, 78 BT, Bb); [*prześadować*] *niesłusznie* (Ps 119, 86 Bb, BP).

W odróżnieniu od *seger* rzeczownik *prawda* jest więc przeciwieństwem *klamstwa, nieprawdy, fałszu, oszustwa, podstępu, bredni, złudy, ułudy*. Człowiek *mówiący prawdę* jest przeciwieństwem *oszusta, fałszywego, obłudnika*.

Prawdziwy jest przeciwieństwem

(a) w aspekcie moralnym: *podstępny, fałszywy, zdradliwy, wiarołomny, nieprawdy, kłamliwy, zaklamany, przewrotny, zwodniczy, oszukańczy*;

(b) w aspekcie (nie)możliwości polegania: *zawodny, złudny*.

Przysłówek *prawdziwie* jest przeciwieństwem

(a) w aspekcie logicznym: *fałszywie*;

(b) aspekcie moralnym: *klamliwie, zdradliwie, podstępnie, niecznie, nikczemnie*;

(c) (nie)zgodności z rzeczywistością: *pozornie, obłudnie*;

(d) (braku) efektów: *daremnie, na próżno*;

(e) (braku) posiadania przyczyn: *bez przyczyny, niesłusznie*.

2) *mirmah* (39, GK₅₃₂₇, SEC₄₈₂₀)

Mirmah skontrastowane jest z *sedeq* i *emunah* w Prz 12, 17, natomiast z *emet* w Prz 14, 25 i Jr 9, 4-5:

Prz 12, 17 BP: „Kto daje świadectwo prawdzie¹⁾, pełni sprawiedliwość²⁾, świadek kłamliwy³⁾ zaś — fałszerstwo⁴⁾”; BT: 1) prawdomówny, 2) co słuszne, 3) fałszywy, 4) oszustwo; Bb: 1) prawda, 2) co słuszne, 3) fałszywy, 4) kłamie; 1) *emunah*₅₇₅, 2) *sedeq*₇₄₀₆, 3) *seqer*₉₂₁₄, 4) *mirmah*.

Prz 14, 25 BP: „Świadek prawdomówny¹⁾ jest wybawcą życia, ale kto kłamstwa²⁾ rozgłasza, wywołuje rozczarowanie³⁾”; BT: 1) prawdomówny, 2) oszustwo, 3) kłamstwa; Bb: 1) prawdomówny, 2) kłamstwo, 3) zdrajca; 1) *emet*₆₂₂, 2) *kazab*²₃₉₄₂, 3) *mirmah*.

Jr 9, 4-5 BT: „Jeden zwodzi¹⁾ drugiego nie mówiąc prawdy²⁾; przyzwyczajili swój język do kłamstwa³⁾, postępują przewrotnie⁴⁾, nie chcą się nawrócić. Oszustwo⁵⁾ na oszustwie, obłuda⁶⁾ na obłudzie; nie chcą znać Pana”; Bb: 1) oszukuje, 2) prawdy, 3) kłamstwa, 4) przewrotnie, 5) gwałt, 6) oszustwo; BP: 1) oszukuje, 2) prawdy, 3) kłamstwa, 4) przewrotnie, 5) ucisk, 6) oszustwo; 1) *talab*₉₄₃₈, 2) *emet*₆₂₂, 3) *seqer*₉₂₁₄, 4) *awah*₆₃₉₀, 5), 6) *mirmah*.

Mirmah oznacza oszustwo (Job 31, 5); *knowanie* (Dn 8, 25 BT); *podstęp* (Ps 38, 13); *zdradę* (2 Krl 9, 23); *falsz* (Ps 10, 7; 36, 4); *zawód, oszukaństwo, rozczarowanie* (Job 15, 35); stąd mamy *kłamstwo, fałszerstwo* w Prz 12, 17 Bb oraz *obłudę, gwałt, ucisk* w Jr 9, 4-5. Dlatego w formie przymiotnika jest tłumaczona na: [słowa] *podstępne, obłudne, fałszywe* (Ps 34, 13); [rady] *podstępne, zwodnicze* (Prz 12, 5 BT, Bb); [waga] *fałszywa* (Oz 12, 7); [odważniki] *fałszywe, oszukańcze* (Mi 6, 11); a w formie przysłowka na: [przyjść, odpowiedzieć] *podstępnie* (Rdz 27, 35; 34, 13); [przysięgać] *fałszywie, obłudnie, kłamliwie* (Ps 24, 4); [postępować] *zdradliwie, podstępnie* (Dn 11, 23).

Zatem gdy coś (lub ktoś) jest *prawdą*, to w odróżnieniu od *mirmah*, nie jest *oszustwem, fałszem, obłudą, knowaniem, podstępem, zdradą, zawodem, rozczarowaniem, gwałtem i uciskiem*; a gdy coś jest *prawdziwie* (lub *dokonywane prawdziwie*), to nie jest *podstępne, obłudne, fałszywe, zwodnicze, oszukańcze, kłamliwe czy zdradliwe*.

3) *kazab*¹ (16, GK₃₉₄₁, SEC₃₅₇₆), *kazab*² (31, GK₃₉₄₂, SEC₃₅₇₇)

*Kazab*¹ i 2 stoi w opozycji do *emun*² w Prz 14, 5 oraz *emet* w Prz 14, 25 (pkt. 2):

Prz 14, 5 BP: „Świadek prawdomówny¹⁾ nie kłamie²⁾, ale fałszywy³⁾ oddycha kłamstwami⁴⁾”; BT: 1) prawdomówny, 2) kłamie, 4) kłamstwa, 3) fałszywy; Bb: 1) prawdomówny, 2) kłamie, 3) fałszywy, 4) kłamstwo; 1) *emun*²₅₇₄, 2) *kazab*¹, 3) *seqer*₉₂₁₄, 4) *kazab*².

*Kazab*¹ jest tłumaczone na *kłamstwo* (Prz 14, 5) lub *kłamca* (Ps 116, 11 BP). Stąd frazy — *kłamać*, *nie dotrzymywać słowa*, *zwozić* (Lb 23, 19); *oszukiwanie*, *łudzenie*, *zwodzenie* (2 Krl 4, 16); *zawieść* (Ha 2, 3 BP); a także [*źródło*] *niewy-czerpane*, *niewysychające* (Iz 58, 11), tzn. takie, które nie zawiedzie.

*Kazab*² pochodzi od *l* a tłumaczone jest na *kłamstwo*, *oszustwo* (Prz 14, 25; Iz 28, 15), *kłamca* (Ps 5, 7 Bb, BP). Stąd *człowiek kłamstwa* (Prz 19, 22); [*świadek*] *falszywy* (Prz 14, 5; 21, 28); [*nadzieja*] *zawodna*, *łudna* (Job 41, 9 BT, Bb); [*ludzie*] *kłamliwi*, *zawodni* (Ps 62, 10 BT, Bb); [*pokarm*] *zwodniczy*, *zdradliwy* (Prz 23, 3).

Świadek prawdomówny (*emet*, *emun*) *dotrzymuje słowa*, nie rozgłasza *kazab*, tj. *kłamstw*, *oszustw*, nie jest *kłamcą*. *Prawdziwy* nie jest

(a) *zawodny*, *zdradliwy*, *zwodniczy*,

(b) *łudny*,

(c) *kłamliwy*, *falszywy*, jednym słowem, taki, który *nie zawiedzie*.

4) *talal* (9, GK₉₄₃₈, SEC₂₀₄₈ *hathal*)

Talal, stojące w opozycji do *emet* (Jr 9, 4-5 pkt. 2), oznacza

(1) *oszukiwać*, *zwozić* (Rdz 31, 7; Wj 8, 25 [29]; Job 13, 9; Sdz 16, 10; Jr 9, 4); *okpić* (Sdz 16, 15 Bb); *omamić*, *zwieść* (Iz 44, 20);

(2) *natrzęsać się* (Sdz 16, 13 Bb), *szydzić* (Job 13, 9 BT).

Zatem mówić prawdę (*emet*), w odróżnieniu od *talal*, to nie:

(1) *oszukiwać*, *zwozić*, *okpić*, *omamić*;

(2) *natrzęsać się*, *szydzić*.

Talal w SEC ma ten sam kod co *hatal* (1, GK₂₂₅₂, SEC₂₀₄₈ *hathal*), które oznacza *szydzić*, *drwić* (1 Krl 18, 27).

5) *awah* (17, GK₆₃₉₀, SEC₅₇₅₃ *awah*)

Awah, skontrastowane z *emet* w Jr 9, 4-5 pkt. 2, jest tłumaczone na:

(1) *zgrzeszyć* (2 Sm 7, 14 Bb, BP); [*popelnić*] *nieprawość*, *zawinić* (Dn 9, 5 BT, Bb); *wykroczyć* (Est 1, 16 BT); [*działać*] *przewrotnie*, *złamać* [*prawo*], *sprze-niewierzyć się* (Job 33, 27; Prz 12, 8). Stąd mamy tłumaczenie [*działać*] *przewrotnie* w Jr 9, 5 czy [*kobieta*] *przewrotna* w 1 Sm 20, 30;

(2) *poplątać, pokrzyżować, zatracać [ścieżki]* (Lam 3, 9; Ps 146, 9); *wypaczyć [drogi]* Jr 3, 21 BP; *sprawiąć zamieszanie, przewracać, odmienić [oblicze ziemi]* (Iz 24, 1);

(3) *być udręczonym, oszołomionym, wstrząśniętym* (Iz 21, 3), *zgnębnym, zgiętym, przybitym* (Ps 38, 7).

Mówić *prawdę (emet)*, w odrożnieniu od *awah*, to

(1) nie: *[popelnić] nieprawości, zawinić, wykroczyć, [działać] przewrotnie, złamać [prawa], sprzeniewierzyć się;*

(2) nie: *wypaczyć, poplątać, pokrzyżować, zatracać [ścieżki], przewracać;* słowem *nie zgrzeszyć*.

Natomiast jeśli ktoś żyje w *prawdzie*, to

(3) nie jest *udręczony, oszołomiony, wstrząśnięty, zgnębiony, zgięty, przybity*.

6) *ra'ah3* (318, GK₈₂₈₈, SEC₇₄₆₅ *ro'ah*)

Ra'ah3, stoi w opozycji do *emet* w Zach 8, 16-17, *emunah* w Jr 9, 2 i *ken^l* w Jr 8, 5-6 (pkt. 22):

Zach 8, 16-17 BT: „Bądźcie prawdomówni¹⁾ wobec bliźnich, w bramach waszych ogłaszajcie wyroki sprawiedliwe²⁾, zapewniające zgodę! Nie knujcie w sercu zła³⁾ względem bliźnich, nie przysięgajcie fałszywie^{4)''}”; Bb: 1) *prawdę*, 2) *sprawiedliwe*, 3) *złego*, 4) *krzywoprzysięstwo*; BP: 1) *prawdę*, 2) *rzetelne*, 3) *złych zamiarów*, 4) *krzywoprzysięstwa*; 1), 2) *emet₆₂₂*, 3) *ra'ah3*, 4) *seger₉₂₁₄*.

Jr 9, 2 BP: „oszustwem¹⁾ — nie *prawdą*²⁾ — umocnili się w kraju. Bo od *nieprawości*³⁾ przechodzą w *nieprawość*³⁾”; BT: 1) *kłamstwo*, 2) *prawda*, 3) *przewrotność*; Bb 1) *kłamstwo*, 2) *prawda*, 3) *zło*; 1) *seger₉₂₁₄*, 2) *emunah₅₇₅*, 3) *ra'ah3*.

Ra'ah3 ma wiele znaczeń, używane najczęściej to:

(1) *nieszczęście* (Rdz 19, 19); *kłęska, niedola* (2 Sm 15, 14); *zguba* (Ps 70, 2 Bb); *zło* (Mi 2, 3 BP); *udręka* (Lb 11, 15 BP).

(2) *krzywda* (Rdz 26, 29; 44, 4); *niegodziwość, złość [ludzi]* (Rdz 6, 5; 39, 9); *nieprawość* (Jr 11, 14 BP); *przewrotność, złość* (Jr 12, 4 BT, Bb); stąd *[zastawiać] sidła* w Ps 38, 12 BT, BP czy *złe zamiary* w Zach 8, 17 BP.

Mówić *prawdę (emet)* i ogłaszać wyroki *sprawiedliwe, rzetelne (emet)*, to nie knuć *zła* w swoim sercu, nie mieć *złych zamiarów*. Umocnić się *prawdą (emunah)*, w przeciwieństwie do *ra'ah3* (Jr 9, 2), to umocnić się nie używając *nieprawości, niesprawiedliwości, przewrotności, złości, zła* lub nie sprowadzając *niedoli, nieszczęścia, zła, zguby i kłęski*.

7) *ra'* (351, GK₈₂₇₃, SEC₇₄₅₁)

Ra' (*zło, złego*), spokrewnione jest z *ra'ah3* (pkt. 6), zostało użyte w opozycji do *sedequah* (*sprawiedliwość*), *emet* (*prawda, uczciwość, wierność*) i *nakoah* (*uczciwość, szczerowość, prawowość*):

Iz 59, 14-15a Bb: „Dlatego prawo¹⁾ zostało usunięte na bok, a sprawiedliwość²⁾ pozostaje daleko, gdyż prawda³⁾ potyka się na rynku, a dla uczciwości⁴⁾ miejsca nie ma. Prawda⁵⁾ się zapodziała, a ten, który unika złego⁶⁾, bywa plądrowany; BP: 1) Prawo, 2) sprawiedliwość, 3) uczciwość, 4) szczerowość, 5) Prawda, 6) zła; BT: 1) prawo, 2) sprawiedliwość, 3) prawda, 4) prawość, 5) wierności, 6) zła; 1) *mispāt*₅₄₇₇, 2) *sedaquah*₇₄₀₇, 3), 5) *emet*₆₂₂, 4) *nakoah*₅₇₉₁, 6) *ra'*.

Ra' jest również w opozycji do *emet* tłumaczonego na *wierność*:

Prz 16, 6 BP: „Przez miłość i wierność¹⁾ zmazuje się winę²⁾, a przez bojaźń Jahwe unika się zła³⁾”; BT: 1) wierność, 2) winę, 3) złych dróg; Bb: 1) wierność, 2) winy, 3) złego; 1) *emet*₆₂₂, 2) *awon*₆₄₁₁, 3) *ra'*.

Ra' podobnie jak *ra'ah3* oznacza:

(a) *zło* (Rdz 3, 5; Ha 1, 13); stąd tłumaczenia: [*drzewo poznania dobra i*] *zła* (Rdz 2, 9 BT, Bb); *zli, źle, złe* (Rdz 13, 13; 1 Krl 22, 8) lub *nikczemne* (Iz 59, 7 BP);

(b) *nieszczęście, zguba* (Ps 56, 6); *niedola, niepowodzenie* (Ps 10, 6 BT, BP); stąd *rozpaczliwe, żalodne* [*położenie*] (Wj 5, 19); *przykre* [*cierpienie*], *ciężka* [*niedola*] (Koh 6, 2); *gorsze* [*bydlę*] (Kpł 27, 10); *najgorsze, niedobre, bardzo złe, bezwartościowe* [*figi*] (Jr 24, 2. 8); *marne, tanie* [*zwierzę*] (Kpł 27, 12 BT, Bb); *nędnne* [*miejsce*] (Lb 20, 5); *brzydkie, szpetne, nędzne* [*krowy*] (Rdz 41, 20-21); *złośliwe* [*wrzoły*] (Pwt 28, 35); [*cuda*] *dotkliwe, przerażające* (Pwt 6, 22 BP, Bb); czy w funkcji przysłowka: [*mówią*] *złośliwie, źle* (Ps 41, 5 BT, Bb); [*mówią*] *występnie, przewrotnie* (Ps 73, 8 Bb, BP);

(c) *smutek* (Ne 2, 1 BT); [*twarze*] *zaślepienie, ponure, zachmurzone* (Rdz 40, 7);

(d) *zbrodnia* (Prz 1, 16 BT); *srogie, wrogi* [*miecz*] (Ps 144, 10); *złubne* [*strzały*] (Ez 5, 16 Bb);

(e) *podstęp* — *podstępny* [*lud*] (Wj 32, 22 BP);

(f) *dzikie* [*zwierzęta*] (Ez 5, 17).

Prawda, uczciwość i wierność (emet), która jak ubolewa Izajasz „potyka” się na rynku, czy w ogóle gdzieś się „zapodziała”, jest przeciwieństwem:

(a) *zła*;

(b) *nieszczęścia, zguby, niedoli, niepowodzenia*;

- (c) *smutku*;
- (d) *zbrodni*;
- (e) *podstępu*.

Prawdziwy to taki, który nie jest:

- (a) *zły, nikczemny*;
- (b) *rozpaczliwy, żaloszny, przykry, ciężki, gorszy, najgorszy, niedobry, bardzo zły, bezwartościowy, marny, tani, nędzny, brzydki, szpetny, złośliwy, dotkliwy, przerażający*;

(c) *zasepiony, ponury, zachmurzony*;

(d) *srogi, wrogi, zgubny*;

(e) *podstępny*;

(f) *dziki*.

Mówić prawdziwie to nie złośliwie, źle, występnie i przewrotnie.

8) *awel* (22, GK₆₄₀₄, SEC₅₇₆₆ *avel*), *awal* (2, GK₆₄₀₁, SEC₅₇₆₅ *awal*)

Awel stoi w opozycji do *emunah* i *tamiym* w Pwt 32, 4 oraz do *emet* w Ez 18, 8 (choć tutaj tłumaczone odpowiednio na *wierny*, *doskonały*, *słuszny*, to jednak w innych miejscach często na *prawdziwy*⁹):

Pwt 32, 4 BT: „On Skałą, dzieło Jego doskonałe¹⁾, bo wszystkie drogi Jego są słuszne; On Bogiem wiernym²⁾, a nie zwodniczym³⁾, On sprawiedliwy i prawy”; Bb, BP: 1) doskonałe, Bogiem 2) wiernym, bez 3) fałszu; 1) *tamiym*₉₄₅₉, 2) *emunah*₅₇₅, 3) *awel*.

Ez 18, 8 Bb: „[...] nie bierze odsetek, powstrzymuje swą rękę od złego¹⁾, w sporach między ludźmi rozsądza zgodnie ze słusnością²⁾”; BT: 1) nieprawości, 2) sprawiedliwie; BP: 1) nieprawości, 2) słuszny; 1) *awel*, 2) *emet*₆₂₂.

Awel oznacza *nieprawość* (Job 34, 10); *bezprawie*, *niegodziwość* (Ps 7, 3 Bb, BP); *niesprawiedliwość*, *krzywdę*, *nadużycie* (Kpł 19, 15. 35); *grzech* (Ez 3, 20 BT); *występek*, *grzech*, *zbrodnie* (Ez 33, 13); *zło* (Ez 18, 8 Bb), stąd [*Bóg*] *zwodniczy*, *falszowy* (Pwt 32, 4); [*czynny*] *ohydne*, *haniebne* (Ps 53, 2); [*człowiek*] *niegodziwy*, *występny* (Prz 29, 27) lub [*sądzić*] *niegodziwie*, *niesprawiedliwie* (Ps 82, 2).

Awel pochodzi od *awal*, GK₆₄₀₁, który oznacza *niegodziwiec*, *bezbożny* (Ps 71, 4); [*czynić*] *nieprawość*, *przewrotność*, *bezprawie* (Iz 26, 10).

---

⁹ *Tamiym* tłumaczone jest na *prawdę* w 1 Sm 14, 41 BT, BP i Am 5, 10.

Bóg wierny (*emunah*), którego dzieła są *doskonale (tamiym)* w przeciwieństwie do boga *awel* nie jest *zwodniczy, fałszywy, ohydny, niegodziwy, występny, niesprawiedliwy*. Rozsądzanie zgodnie ze *szusznocią (emet)*, w odróżnieniu od *awel*, nie jest *nieprawością, bezprawiem, niegodziwością, niesprawiedliwością, krzywdą, nadużyciem, występkiem, zbrodnią, ohydą, czymś haniebnym i przewrotnym* czyli *złem i grzechem*.

9) *awlah* (32, GK₆₄₀₆, SEC₅₇₆₆ *awlah*)

Awlah, będący forma żeńską od *awel* (pkt. 8), jest skontrastowany z *emet* w:

Mi 2, 6 Bb: „Na jego ustach była prawdziwa¹⁾ nauka, a na jego wargach nie znalazła się przewrotność²⁾. W pokoju i prawości postępował ze mną i wielu powstrzymał od winy³⁾”; BP: 1) rzetelna, 2) fałsz, 3) grzechu; BT: 1) wierność, 2) niegodziwość, 3) grzechu; 1) *emet*₆₂₂, 2) *awlah*, 3) *awon*₆₄₁₁.

Awlah oznacza to, co *awel* i czasami jest tłumaczone np. na *nikczemność* (2 Sm 7, 10); *fałsz* (Job 6, 30 BP; Mi 2, 6 BP); *przewrotność, niegodziwość* (Mi 2, 6 Bb, BT); stąd [mówić] *przewrotnie* w Job 13, 7 Bb.

Tak więc nauka *emet*, w odróżnieniu od *awlah*, jest nauką nie będącą *fałszywą, nikczemną, przewrotną i niegodziwą*.

10) *resa* (30, GK₈₄₀₀, SEC₇₅₆₂ *resha*)

Prz 8, 7 BP: „Tak usta moje wypowiadają prawdę¹⁾, a niegodziwością²⁾ brzydzą się moje wargi”; BT: 1) prawdę, 2) nieprawość; Bb: 1) prawdę, 2) niegodziwość; 1) *emet*₆₂₂, 2) *resa*.

Resa (pochodzi od *rasa*¹ pkt. 10a) i jest tłumaczone na *zło, przewrotność* (1 Sm 24, 13 BT, Bb); *złość* (Pwt 9, 27 Bb; Job 35, 8 BT); *grzech, bezprawie, bezbożność* (Job 34, 10; Koh 3, 16); *nieprawość, niegodziwość* (Ps 5, 5 BT, Bb); *bezeceństwo, występki* (Prz 4, 17 Bb, BP); *bezbożność* (Prz 12, 3 BP); *bezprawie* (Koh 3, 16 Bb); *niesprawiedliwość* (Ez 7, 11 BT); *zbrodnie, nieuczciwość* (Mi 6, 10 Bb, BP) i zapewne *fałszywość, oszukaństwo* (Mi 6, 11). Stąd tłumaczenia *grzesznicy, bezbożni* (Ps 84, 11) lub [więzy] *niegodziwości, bezprawne, [kajdany] zła* (Iz 58, 6).

Tak więc *prawda (emet)*, w przeciwieństwie do *resa*, jest czymś, co nie jest:

(1) *złem, przewrotnością, złością, bezprawiem, bezbożnością, nieprawością, niegodziwością, bezeceństwem, występkiem, niesprawiedliwością, zbrodnią, nieuczciwością, oszukaństwem, grzechem;*

(2) *fałszywością.*

Jak widzimy, na pierwszy plan wysuwa się tu aspekt moralny prawdy przed logicznym.

10a) *rasa*¹ (35, GK₈₃₉₉, SEC₇₅₆₁ *rasha*)

Ne 9, 33 BT: „Lecz Ty jesteś sprawiedliwy we wszystkim, co na nas przyszło. Tyś bowiem postąpił słusznie¹), myśmy natomiast zawinili²); Bb 1) dochowałeś wierności, 2) postąpiliśmy bezbożnie; BP 1) okazał swą wierność, 2) naszą bezbożność; 1) *emet*₆₂₂, 2) *rasa*¹.

*Rasa*¹ jest tłumaczone na:

(1) *uznać winnym* (Wj 22, 8); *skazać, potępić, ukarać [winowajcę]* (Pwt 25, 1 BT, Bb, BP; Job 10, 2; Ps 94, 21); *skazać na karę, poczytać za grzesznika, wymierzyć karę* (1 Krl 8, 32); *potępić, zadać klam, pokonać* (Iz 54, 17).

(2) *grzeszyć, sprzeniewierzać się* (2 Sm 22, 22 Bb, BP); *zawinić, popełnić zbrodnię, postąpić bezbożnie, żyć występnie* (1 Krl 8, 47; Ps 106, 6); *odejść, grzesznie odstąpić [od Boga]* (Ps 18, 21); *przestępować, gwałcić [przymierze]* (Dn 11, 32 BT, BP); *[działać] zdradliwie, niegodziwie, popełniać bezprawie* (Job 34, 12); *postępować przewrotnie, źle* (Dn 12, 10 BT, BP), porównaj także 2 Krn 20, 35.

Okazać wierność, dochować wierności czy postąpić słusznie (*emet*), w przeciwieństwie do *rasa*¹, to nie *grzeszyć, sprzeniewierzać się, zawinić, popełnić zbrodnię, postąpić bezbożnie, żyć występnie, odejść, odstąpić, przestępować, gwałcić [przymierze], działać zdradliwie, niegodziwie, popełniać bezprawie, postępować przewrotnie i źle*.

10b) *rasa*² (264, GK₈₄₀₁, SEC₇₅₆₃ *rasha*)

Prz 13, 17 BT: „Poseł nikczemny¹) wtrąca w niedolę, wierny²) posłaniec — lekarstwem”; BP: 1) bezbożny, 2) wierny; Bb: 1) niegodziwy, 2) wierny; 1) *rasa*², 2) *emun*²₅₇₄.

*Rasa*² oznacza:

(1) *bezbożny, niegodziwiec* (Rdz 18, 23); *grzesznik* (Rdz 18, 25 BP); *winny, przestępca* (Wj 9, 27 BT, BP); *niesprawiedliwy, przენiewierca* (Wj 23, 1); *nieprawy* (Wj 23, 7 BT); *winowajca* (Pwt 25, 2); *występny* (1 Sm 2, 9 BT); *przewrotny* (1 Sm 24, 13 Bb); *złoczyńca, podły, nikczemnik* (2 Sm 4, 11); *zły* (1 Krl 8, 32 BT, BP); *szyderca* (Job 8, 22 BP); *odstępca* (Job 20, 29 BT); *niewierny* (Job 21, 17 BT); *ciemieżca* (Job 36, 6 BT); *krzywdziciel* (Ml 3, 18 BT).

Czasami *rasa*² występuje w formie czasownikowej posiadając znaczenie *rasa*¹ — *[postępować] bezbożnie* (2 Krn 6, 37 BT, BP); *[dawać] źle [rady]* (2 Krn 22, 3

BT, BP); [*popelnić*] *nieprawość*, [*postąpić*] *źle* (Dn 9, 15 BT, BP) i można je wtedy sklasyfikować jako *rasa*¹.

Podsumowując, poseł *wierny* (*emunim*) jest skontrastowany z posłem *bezbożnym, grzesznym, niegodziwym, nieprawym, niesprawiedliwym, niewiernym, nikczemnym, podłym, przewrotnym, winnym, występny, złym*.

W odróżnieniu od posła *rasa*² nie jest on *ciemieżcą, krzywdzicielem, odstępłą, przeniwiercą, przestępcą, szydercą, winowajcą, zloczyncą*.

11) *tohu* (20, GK₉₃₃₂, SEC₈₄₁₄ *tohuw*)

Tohu stoi w opozycji do *sedeq* w Iz 45, 19 oraz *emunah* w Iz 59, 4:

Iz 45, 19 Bb: „nie powiedziałem do potomstwa Jakuba: Szukajcie mnie daremnie¹! Ja jestem Pan, który mówię prawdę²”; BT: 1) bezskutecznie, 2) co słuszne; BP: 1) na próżno, 2) sprawiedliwie; 1) *tohu*, 2) *sedeq*⁷⁴⁰⁶.

Iz 59, 4 BP: „nikt spraw sądowych nie prowadzi w prawdzie¹), polegają na zmyśleniu²), i fałsz³) rozgłaszają. Poczynają nieprawość⁴) rodzą bezprawie⁵)”; BT: 1) szczerze, 2) fałszu, 3) kłamstwo, 4) podstęp, 5) niegodziwość; Bb 1) uczciwie, 2) puste słowa, 3) kłamstwie, 4) występkiem, 5) zgubę; 1) *emunah*⁵⁷⁵, 2) *tohu*, 3) *saw*⁸⁷³⁶, 4) *amal*⁶⁶⁶², 5) *awen*²²⁴.

Rzeczownik *tohu* oznacza:

(1) stan ziemi po stworzeniu — *bezląd, pustkowie* (Rdz 1, 2 BT, Bb; Iz 45, 18);

(2) *pustkowie, bezludzie, odludzie* (Pwt 32, 10, Ps 107, 40); *pustynię* (Job 6, 18 BT, BP); *bezdroża* (Job 12, 24 BT);

czy bardziej abstrakcyjnie:

(3) *pustkę* (Job 26, 7; Iz 41, 29);

(4) *nicość, marność* (1 Sm 12, 21 Bb, BT; Iz 40, 17 BP).

Stąd mamy tłumaczenia: [*być*] *niczym* (Iz 44, 9); [*miasto*] *chaosu, puste* (Iz 24, 10 BT, Bb); [*odprawić sprawiedliwego*] *z niczym, bez powodu* (Iz 29, 21); [*sznur*] *bezlądu, spustoszenia, nicości* (Iz 34, 11); *unicestwiać* (Iz 40, 23) w znaczeniu [*redukować do*] *nicości*; [*trudzić się*] *na darmo, na próżno* (Iz 49, 4 BT, Bb); [*szukać*] *bezskutecznie, daremnie, na próżno* (Iz 45, 19); czy *zmyślenie, fałsz, puste słowa* w Iz 59, 4.

Prawda (*emunah, sedeq*), w odróżnieniu od *tohu*, jest czymś, co nie jest *bezlądem, chaosem, pustkowie, pustką, nicością, niczym, marnością, spustoszeniem i unicestwieniem*. Mówić *prawdziwie*, to nie *na darmo, na próżno, bezskutecznie, nie prowadzić na bezdroża*. Słowa *prawdziwe* nie są *zmyślane, fałszywe czy puste*.

12) *saw* (54, GK₈₇₃₆, SEC₇₇₂₃ *shav*; *szszaw*)

Saw jest skontrastowane z *emunah* (*prawda*) w Iz 59, 4 (pkt. 11) oraz *emun*² w Ps 12, 2-3 i *emet* w Ps 31, 6-7, gdzie jednakże *emun*² i *emet* nie są tłumaczone na *prawda*, *prawdziwy* lecz na *wierność*, *wiernych*, *wierny*:

Ps 12, 2-3 BP: „Pospiesz z pomocą, Jahwe, bo nie ma już pobożnych, znikła wierność¹ spośród synów człowieczych. Okłamują² się wzajemnie, pochlebstwa³ mają na ustach, a obłudę⁴ w sercu”; BT: 1) wiernych, 2) kłamliwie, 3) podstępny, 4) obłudny; Bb: 1) wiernych, 2) kłamliwie, 3) pochlebstwa, 4) nieszczerem; 1) *emun*²₅₇₄, 2) *dabar*² *saw*₁₈₁₉₊₈₇₃₆, 3) *halaq*¹₂₇₄₇, 4) *we+leb+leb*₂₂₅₆₊₄₂₁₃₊₄₂₁₃.

Ps 31, 6-7 BT: „W ręce Twoje powierzam ducha mego: Ty mnie wybawiłeś, Panie, Boże wierny¹! Nienawidzisz tych, którzy czczą marne² bóstwa; Bb: 1) wierny, 2) marne; BP: 1) wierny, 2) ułudne; 1) *emet*₆₂₂, 2) *saw*.

Rzeczownik *saw* oznacza:

(1) *falsz*, *kłamstwo*, *puste słowa* (Iz 59, 4); *oszustwo* (Job 31, 5 BP); *mowę podstępną* (Job 35, 13 BP);

(2) *marność*, *ułudę* (Ps 31, 6; Ps 119, 37); *próżność* (Ps 24, 4 Bb), np. [*mówiliście*] *daremny to trud*, *próżna to rzecz* [*służyć Bogu*] (Ml 3, 14 BT, Bb);

(3) *złudę*, *złudzenie* (Job 15, 31 BT, Bb);

(4) *nieprawość*, *bezprawie* (Iz 5, 18 BT, BP);

(5) *męczarnie*, *mękę*, *niedolę* (Job 7, 3);

(6) *zagładę*, *zniszczenie*, np. [*sito*] *zniszczenia*, *zagłady* (Iz 30, 28 BT, BP);

(7) *nicość* (Jr 18, 15; Ps 89, 48 BP); *znikomość* (Ps 89, 48 BT, Bb).

Gdy pełni funkcję przymiotnika może oznaczać [*ludzi*] *znikomych*, *nicości* (Ps 89, 48 BT, BP); [*ludzi*] *podstępnych*, *falszywych*, *przewrotnych* (Job 11, 11); [*potęga*] *zawodna*, *próżna*, *będąca niczym* (Ps 60, 13 BT, BP, Bb); [*ofiary*] *czczone*, *daremne*, *kłamliwe* (Iz 1, 13); [*widzenia*] *falszywe*, *złudne* (Ez 13, 8 Bb, BP).

W funkcji przysłowka, np. [*wzywać imienia Pana*] *do czczonej rzeczy*, *na próżno*, *nadużywać* (Wj 20, 7) lub [*mówić*] *obłudnie*, *falszywie* (Ps 41, 7 Bb, BP).

Zatem Bóg *prawdy* (*emet*), w odróżnieniu od bóstw *saw*, jest kimś, kto nie jest:

(1) *falszem*, *kłamstwem*, *oszustwem*;

(2) *marnością*;

(3) *złudzeniem*, *ułudą*, *złudą*;

(4) *nieprawością*, *bezprawiem*;

- (5) *męką, niedolą*;
- (6) *zniszczeniem, zagładą*;
- (7) *nicością*;
- (8) *kimś zawodnym i obłudnym*.

Prawda, to nie są *puste słowa*. *Prawdziwy* nie jest *znikomy, zawodny, próżny, będący niczym* lub *nicością, złudny, podstępny, fałszywy, przewrotny*. Mówić *prawdziwie* to nie na *próżno, obłudnie i fałszywie*.

Ponieważ *emun*² w Ps 12, 2-3 nie przetłumaczono na *prawdę*, dlatego pomijamy słowo *leb*₄₂₁₃ (*obluda, nieszczerłość*), natomiast do *halaq*¹ wracamy w pkt. 17.

13) *amal* (55, GK₆₆₆₂, SEC₅₉₉₉)

Zob. Iz 59, 4 w pkt. 11.

Rzeczownik *amal* jest tłumaczony na:

- (1) *zło, nieprawość* (Job 4, 8); *krzywda* (Job 15, 35 BT, Bb); *złość, przemoc, nieszczęście* (Ps 7, 17);
- (2) *przewrotność* (Ps 140, 10 BP); *podstęp* (Iz 59, 4 BT); *ucisk* (Ps 55, 11);
- (3) *cierpienie, niedola* (Job 5, 6-7); *udręka* (Ps 10, 7 BT; Job 11, 16 Bb); *udręczenie, męka [duszy], nędza* (Iz 53, 11; Job 3, 10);
- (4) *trud* (Koh 4, 4); *mozól* (Pwt 26, 7 Bb, BP); *utrapienie, znój, trudy* (Ps 73, 5).

Stąd np. *uciążliwe* czy *trudne* próby zrozumienia zagadki powodzenia bezbożnych, które poczynił psalmista Asaf (Ps 73, 16) lub *marni, uciążliwi* pocieszyciele Joba, których nazwał on *dręczycielami* (Job 16, 2).

Zatem prowadzenie spraw sądowych w *emunah* (w *prawdzie*, Iz 59, 4) jest postępowaniem sądowym nie prowadzonym:

- (1) w *złu, nieprawości, krzywdzie, złości, przemocy, nieszczęściu*;
- (2) w *przewrotności, ucisku, podstępnie*;
- (3) w *cierpieniu, niedoli, udręce, udręczeniu, męce i nędzy*.

14) *awen* (77, GK₂₂₄, SEC₂₀₅ *aven*)

Zob. Iz 59, 4 w pkt. 11.

Awen to

(1) *zło, bezprawie* (Job 4, 8 Bb, BP); *występek, nieprawość* (Job 11, 14 BT, BP); *grzech, [coś] zdrożnego* (Lb 23, 21); *złość, niegodziwość* (Ps 55, 11 BT, Bb);

(2) *złośliwość, nieprawość, przewrotność* (Ps 10, 7), stąd [*wargi*] *nieprawe, złośliwe, zdrażliwe* (Prz 17, 4);

(3) *nieszczęście* (Prz 22, 8); *kłeska, zagłada* (Jr 4, 15; Ha 3, 7 BT, Bb); *niedola* (Ps 55, 3 BT); *cierpienie* (Job 21, 19 BT, BP); *zguba* (Iz 59, 4 Bb);

(4) *ułuda, nic, nicość* (Iz 41, 29; Am 5, 5 Bb); *marność, znój* (Ps 90, 10 BT, Bb);

(5) *bałwan, bożek, bóstwo nieprawe* (Iz 66, 3);

(6) *nieprawda, brednie, [słowa] mylne* (Zach 10, 2).

Awen często idzie w parze z *amal* (zob. pkt. 13, np. w Job 4, 8; 15, 35; Ps 10, 7; Prz 90, 10).

Zatem *emunah* (*prawda*, Iz 59, 4), w opozycji do *awen*, jest przeciwieństwem

(1) *zła, bezprawia, występku, nieprawości, grzechu, niegodziwości*;

(2) *złośliwości, przewrotności*;

(3) *nieszczęścia, kłeski, zagłady, niedoli, cierpienia, zguby*;

(4) *ułudy, nicości, marności*;

(5) *bałwana, bożka*;

(6) *nieprawdy, bredni, mylności*.

15) *aliylah* (24, GK₆₆₁₃, SEC₅₉₄₉ *alilot*), *alal* (18, GK₆₆₁₈, SEC₅₉₅₃)

Pwt 22, 17-20 BT: „Oto zarzuca jej złe¹⁾ czyny, mówiąc: «Nie znalazłem u córki twej oznak dziewictwa» [...] Lecz jeśli oskarżenie to okaże się prawdziwym²⁾, bo nie znalazły się dowody dziewictwa...”; Bb: wytacza 1) ubliżające zarzuty, 2) prawdę; BP: pomawia o 1) złe rzeczy, 2) słuszne; 1) *aliylah*, 2) *emet*₆₂₂.

Termin *aliylah* jest wyrazem oznaczającym zwykle: *uczynki, czyny* (1 Sm 2, 3; Ez 14, 22), *dzieła* (1 Krn 16, 8, Ps 103, 7), *obyczaje* (Ez 20, 44 BT) i *rzeczy* (Ps 14, 1 BT, Bb), które przeważnie pojawiają się w kontekstach negatywnych, np. *uczynki złe, niegodziwe, ohydne* itp.

Dzieje się tak prawdopodobnie dlatego, że *aliylah* pochodzi od *alal* (por. SEC₅₉₄₉), który oznacza między innymi: *gwałt* (Sdz 19, 25), *naigrywać, znieważać* (1 Sm 31, 4), *drwić* (Lb 22, 29), *urągać* (1 Krn 10, 4 BP) czy *wyszydzić* (Jr 38, 19 BT).

Dlatego, czasami *aliylah* jest tłumaczony na *występki, przewinienia* (Ps 99, 8) czy *złe [czyny, rzeczy], ubliżające [zarzuty]* jak w Pwt 22, 14, 17 (inne argumenty za prawomocnością takiego tłumaczenia przytacza BP w komentarzu do Pwt 22, 14).

Podsumowując, można stwierdzić, że oskarżenie, które okazuje się *prawdziwe (emet)*, w przeciwieństwie do zarzutu *aliylah*, nie jest:

- (a) *występkiem, przewinieniem, złym czynem;*
- (b) *ubliżającym zarzutem.*

16) *ragal* (26, GK₈₀₇₈, SEC₇₂₇₀)

Ps 15, 2 BT: „mówi prawdę¹⁾ w swoim sercu i nie rzuca oszczerstw²⁾ swym językiem; Bb: 1) prawdę, 2) nie obmawia; BP: 1) myśli prawe, 2) nie szerzy oszczerstw; 1) *emet*₆₂₂, 2) *ragal*.

Ragal jest tłumaczone na:

(1) *być szpiegiem, wywiadowcą, zwiadowcą* (Rdz 42, 9; 1 Sm 26, 4); *posłańcem, tajnym posłańcem* (2 Sm 15, 10);

(2) *zbadać, szpiegować* (Joz 14, 7 BT, Bb); *przebadać* (Pwt 1, 24); *wybadać, przypatrzyć się, przeprowadzić wywiad* (Joz 7, 2 BT, Bb);

(3) *oczernić* (2 Sm 19, 27 [28] Bb, BP); *obmawiać, rzucać, szerzyć oszczerstwo* (Ps 15, 2 BT, Bb).

Zatem mówić *prawdę (emet)*, w przeciwieństwie do *ragal*, nie oznacza *oczerniać, obmawiać, szerzyć lub rzucać oszczerstwa*.

17) *halaq'* (9, GK₂₇₄₇, SEC_{2509, 2511})

Halaq' stoi w opozycji do *emun*² (tłumaczone na *wierność, wiernych*) w Ps 12, 2-3 (pkt. 12) oraz *nekoachah*:

Iz 30, 10 BP: „Nie prorokujcie nam prawdy¹⁾! Prawcie nam rzeczy pochlebne²⁾! Prorokujcie ułudę³⁾”; BT: 1) nagiej prawdy, 2) pochlebstwa, 3) złudzenia; Bb: 1) prawdy, 2) słowa przyjemne, 3) rzeczy złudne; 1) *nekoachah*₅₇₉₁, 2) *halaq'*, 3) *mahatallah*₄₅₆₂.

Halaq' oznacza

(1) *pochlebstwa* (Ps 12, 3 Bb, BP; Iz 30, 10 BT; Dn 11, 32); *podstęp, przewrotność; stąd [usta] przymilne, pochlebcy, gładkie* (Prz 26, 28); *[rzeczy] pochlebne, przyjemne* (Iz 30, 10 BP, Bb); *[wargi] schlebające, przewrotne* (Ps 12, 4 Bb, BP); *podstępne [wargi]* (Ps 12, 3. 4 BT);

(2) *gładki* (Rdz 27, 11); *gładkie* [*kamienie potoku*] (Iz 57, 6); *gładkie* [*jak olej*] (Prz 5, 3);

(3) *śliski* [*grunt, ścieżka*] (Ps 73, 18).

Prawda (*nekochah*), w przeciwieństwie do *halaq*¹, nie jest *pochlebstwem*, czymś *przymilnym, przyjemnym*, „*gładkim*” i „*śliskim*”, *podstępem* lub *przewrotnością*.

18) *mahatallah* (1, GK₄₅₆₂, SEC₄₁₂₃ *mahathallah*)

Mahatallah (Iz 30, 10 pkt. 17) oznacza *złudzenie, rzecz złudną, ułudę* (Iz 30, 10) i pochodzi od *talal* (za SEC₄₁₂₃, por. Jr 9, 4-5 pkt. 2 i 4).

Zatem prorokować *nekochah* (*prawdę*), w odróżnieniu od *mahatallah*, nie jest prorokowaniem *złudzeń, ułud* czy *złud*.

19) *sur* (1, GK₆₀₇₄, SEC₅₄₉₄ *cuwr*)

Jr 2, 21 Bb: „Ja zasadziłem cię jako szlachetną winorośl, cały szczerp prawdziwy¹), a jakże mi się zmieniłaś na krzew zwyrodniały²), na winorośl dziką”; BT: 1) prawdziwy, 2) zwyrodniała; BP 1) szlachetny, 2) zwyrodniałe; 1) *emet*₆₂₂, 2) *sur*.

Sur w Jr 2, 21 jest tłumaczony na *dziki, zwyrodniały* i występuje jako imiesłów strony biernej od czasownika *sur* (301, GK₆₀₇₃), który oznacza m.in. *usunąć* (Rdz 35, 2); *opuszczać* [*Pana*] (1 Sm 12, 20); *odstąpić* [*od przykazań*] (Dn 9, 5); *uchodzić, iść precz* (Iz 51, 11 BP, Bb); *oddalić* (Wj 8, 8); *wejść, zająć, zboczyć* (Rdz 19, 2); *oddzielić* (Kpł 1, 16); *zniknąć, ustać, skończyć się* (Am 6, 7).

Zatem szczerp *prawdziwy* (*emet*), w odróżnieniu od krzewu *sur*, nie jest *dziki, zwyrodniały*, tzn. nie jest *oddzielony* czy *oddalony* od ogrodnika winnicy, tj. samego Jahwe.

20) *hebel* (73, GK₂₀₃₉, SEC₁₈₉₂)

Jr 10, 8-10 Bb: „Wszyscy co do jednego są głupi i nierozumni; niedorzecznością¹) jest cześć oddawana drewnu. [...] Ale Pan jest prawdziwym²) Bogiem. On jest Bogiem żywym i Królem wiecznym”; BT: nauka 1) pochodząca od bałwanów, 2) prawdziwym; BP: nauka ich to 1) nicość, 2) prawdziwym; 1) *hebel*, 2) *emet*₆₂₂.

Hebel (i inne formy) oznacza:

(1) *marność* (Koh 1, 2); *nicość* (Jr 10, 15; 2 Krl 17, 15 BT, BP); *bałwany, marnie* [*bożki*] (1 Krl 16, 13 BT, BP);

(2) *niedorzeczności, jałowe* [spory] (Job 10, 8 Bb; 27, 12 BT, Bb);

(3) *tchnienie* (Job 7, 16; Ps 62, 10); *tchnienie wiatru* (Ps 144, 4 BT, BP); *powiew, wichra* (Iz 57, 13). Stąd *na próżno* [się wysilać] (Job 9, 29); *pusta, próżna* [mowa] (Job 35, 16 Bb, BP); *zwiewna, marnością* [jest uroda] Prz 31, 30; [bogactwo] *podstępnie, pospiesznie, łatwo* [zdobyte] (Prz 13, 11).

Bóg *emet* (prawdziwy), w odróżnieniu od czci *hebel* oddawanej „drewnu”, nie jest *marnością, nicością, bałwanem, tchnieniem czy niedorzecznością*. Prawdziwy nie jest *marny, zwiewny, pusty, próżny, niedorzeczny i jałowy*.

21) *awon* (234, GK₆₄₁₁, SEC₅₇₇₁ *awon*)

Awon zostało użyte w opozycji do *emet* (prawda) w Ml 2, 6 (pkt. 9) oraz *emet* (wierność) w Prz 16, 6 (pkt. 7) i Dn 9, 13:

Dn 9, 13 BP: „Zgodnie z tym, co jest w Prawie Mojżeszowym, całe to nieszczęście przyszło na nas, a myśmy nie przejednali oblicza Jahwe, Boga naszego, odwracając się od naszych grzechów¹⁾ i ucząc się zrozumienia Twojej prawdy²⁾”; BT: 1) występków, 2) prawdy; Bb: 1) win, 2) prawdę; 1) *awon*, 2) *emet*₆₂₂.

Awon pochodzi od *awah* (pkt. 5) i jest tłumaczone na *grzech, winę, występki, niegodziwość* (Rdz 15, 16; Dn 9, 13; Ml 2, 6); *karę* (Rdz 4, 13 BT, BP; Ez 34, 4 Bb, BP); *odpowiedzialność za uchybienia, wykroczenia, nieprawości, winy* (Lb 18, 1); stąd tłumaczenie: [poniesie] *zasłużoną karę, karę za swoją winę, odpowiedzialność za swoją winę* (Lb 5, 31; Ez 44, 10 Bb, BP).

Tak więc człowiek jest *odpowiedzialny* za uczenie się Bożej *prawdy* (*emet*), skonstrastowane tu z *grzechem, występkiem i niegodziwością*, i w wypadku zaniebdania, *poniesie zasłużoną karę*.

22) *tarmiyt* (5, GK₉₅₆₇, SEC₈₆₄₉)

Jr 8, 5-6 Bb: „Dlaczego więc ten lud jerozalemski trwa nieustannie w odstępstwie¹⁾? Trzymają się kłamstwa²⁾, nie chcą się nawrócić. Uważałem na to, co mówią, i słyszałem: Mówią nieprawdę³⁾. Nikt nie ubolewa nad swoją złością⁴⁾ w słowach: Cóż to uczyniłem?”; BT: 1) odstępstwie, 2) kłamstwa, 3) jak trzeba, 4) przewrotności; BP: 1) odstępstwie, 2) fałszu, 3) niewłaściwe, 4) niegodziwość; 1) *mesubah*₅₄₁₂, 2) *tarmiyt*, 3) *ken*¹₄₀₂₆, 4) *ra'ah*³₈₂₈₈.

Tarmiyt, stojące w opozycji do *ken*¹, jest tłumaczone na *kłamstwo, fałsz* (Jr 8, 5); *urojenia, wymysły, oszustwa* (Jr 14, 14); *zludy, przewidzenia, upodobania własnego* [serca] (Jr 23, 26); stąd [język] *zdradliwy, zwodniczy, kłamliwy* (So 3, 13); *czy kłamliwe, fałszywe* [zamiary] (Ps 119, 118 BT, Bb).

Zatem *ken* (*prawda; to, co właściwe*), w przeciwieństwie do *tarmiyt*, nie jest *kłamstwem, fałszem, urojeniem, wymysłem, oszustwem, złudą, przewidzeniem, upodobaniem własnego [serca]; a prawdziwy nie jest zdrażliwy, zwodniczy, kłamliwy i fałszywy* (*ra'ah³* omówiono w pkt. 6).

23) *mesubah* (14, GK₅₄₁₂, SEC₄₈₇₈ *meshuwbah*)

Mesubah, stojące w opozycji do *ken¹* w Jr 8, 5-6 (pkt. 22), oznacza *niewierność* (Jr 2, 19 BT); *odstępstwo* (Jr 8, 5); *występki, wykroczenia, przeniwierstwa* (Jr 14, 7); *wiarołomstwa, odszczepieństwa* (Ez 37, 23 BT, BP); *stąd Izrael-Odstępca, zdrajca* (Jr 3, 6 BT, BP) czy *odpaść [od Boga]* (Oz 11, 7 BT).

Zatem nie mówienie *prawdy* (*ken¹*, Jr 8, 5-6) to: *niewierność, odstępstwo, występki, wykroczenie, przeniwierstwo, wiarołomstwo, odszczepieństwo, zdrada, inaczej odpadnięcie od Boga*.

Jako uzupełnienie powyższej listy dodajmy, że w Oz 4, 1-2 *emet*, tłumaczone jako *wierność*, stoi w opozycji do *kahas₃₉₅₀*, tłumaczonego na *kłamstwo*.

W N I O S K I

Wśród podanych wyżej znaczeń dwudziestu trzech wyrazów hebrajskich, będących w Starym Testamencie w opozycji bezpośredniej do wyrazów hebrajskich oznaczających *prawda, prawdziwy, prawdziwie*, najczęściej występują:

(1) rzeczowniki:

- *oszustwo* (7 razy, tj. siedem wyrazów z 23 jest tak tłumaczonych w BT, BP lub Bb);
- *fałsz, niegodziwość, nieprawość, przewrotność, występki* (po 6 razy);
- *kłamstwo, niedola, zło* (5);
- *bezprawie, grzech, marność, nicość, nieszczęście, podstęp, uluda, złość* (4);

(2) przymiotniki:

- *fałszywy* (6 razy);
- *podstępny, zwodniczy* (5);
- *kłamliwy, przewrotny, zdrażliwy* (4);
- *marny, nieprawy, zawodny, złudny, zły* (3);

(3) przysłowki:

- *na próżno, przewrotnie* (4 razy);
- *falszywie, obłudnie, podstępnie, zdrażliwie* (3).

Ustalenia te pozwalają zbudować pierwsze trzy definicje, które określają *prawdliwość* jako zaprzeczenie tego, co najczęściej jest wspólne wszystkim 23 pojęciom jej przeciwstawianym:

Definicja 1

Prawda w Starym Testamencie oznacza zaprzeczenie: *oszustwa, fałszu, niegodziwości, nieprawości, przewrotności, występku, kłamstwa, niedoli, zła, bezprawia, grzechu, marności, nicości, nieszczęścia, podstępu, uludy i złości*.

Definicja 2

Prawdziwy w Starym Testamencie oznacza nie: *falszywy, podstępny, zwodniczy, kłamliwy, przewrotny, zdrażliwy, marny, nieprawy, zawodny, złudny i zły*.

Definicja 3

Prawdziwie w Starym Testamencie oznacza nie: *na próżno, przewrotnie, fałszywie, obłudnie, podstępnie i zdrażliwie*.

Dokonajmy pogrupowania tych pojęć zgodnie z kryterium:

- logicznym — *fałsz, fałszywy, fałszywie* (razem 15);
- moralnym — *bezprawie, grzech, kłamstwo, kłamliwy, niedola, niegodziwość, nieprawość, nieprawy, nieszczęście, obłudnie, oszustwo, podstęp, podstępny, podstępnie, przewrotność, przewrotny, przewrotnie, występku, zawodny, zdrażliwy, zdrażliwie, złość, zwodniczy* (102);
- wartości — *marność, marny, na próżno, zło, zły* (19);
- ontologicznym — *nicość* (4);
- epistemologicznym — *uluda, złudny* (7).

Tak więc w Starym Testamencie widzimy zdecydowane wysunięcie się aspektu moralnego prawdy przed aspekt aksjologiczny, a tego z kolei, przed logiczny, ontologiczny i epistemologiczny — odpowiednio w stosunku około 20:5:3:1:1.

Mając daną liczbę określającą, ile spośród 23 wyrazów hebrajskich jest tłumaczonych na poszczególne polskie rzeczowniki, przymiotniki i przysłówki, jesteśmy w stanie określić sumę wystąpień wyrażen sobie odpowiadających, np.:

$$\begin{array}{ccccccccc} \textit{falsz} & + & \textit{falszywość} & + & \textit{falszerstwo} & + & \textit{falszywy} & + & \textit{falszywie} \\ 6 & + & 1 & + & 1 & + & 6 & + & 3 & = & 17 \end{array}$$

Z obliczeń wynika, że w Starym Testamencie, dziesięć pojęć przeciwstawianych *prawdzie* najczęściej, to:

1. *falsz* (17);
2. *przewrotność* (14);
- 3-4. *kłamstwo, podstęp* (po 12);
- 5-8. *niegodziwość, oszustwo, występki, zło* (po 11);
9. *ułuda* (złuda) (10);
10. *nieprawość* (9).

Pozwala to zbudować definicję stanowiącą niejako syntezę poprzednich.

Definicja 4

W Starym Testamencie *prawda* oznacza zaprzeczenie *falszu, przewrotności, kłamstwa, podstępu, niegodziwości, oszustwa, występkę, zła, uludy (złudy) i nieprawości*.

Definicja ta obejmuje aspekt moralny (np. *przewrotność*), logiczny (*falsz*), ontologiczny (*ułuda*), aksjologiczny (*zło*), i oddaje to, co jest wspólne wszystkim przeciwieństwom bezpośrednim pojęcia *prawdziwości* bez dokonania rozróżnień pomiędzy poszczególnymi częściami mowy.

Powyższe zestawienia pozwalają *prawdzie* przeciwstawić tylko jedno pojęcie, stojące do niej w opozycji najczęściej (w sensie określonym powyżej), a mianowicie:

Definicja 5

W Starym Testamencie *prawda* oznacza zaprzeczenie *falszu*.

Zauważmy, że termin *falsz* — *falszywy* — *falszywie* jest semantycznie bardzo pojemny, obejmuje on bowiem sobą pojęcia, np. *nieprawdziwość* (aspekt logiczny), *nieprawość, podstępność* (moralny), *nieistnienie* (ontologiczny), *bezwartościowość* (aksjologiczny), *błądność* (epistemologiczny).

Gdy spróbujemy zebrać wszystkie rzeczowniki występujące w pkt. 1-23, które są przeciwstawiane *prawdzie* w ST i dokonamy ich pogrupowania według przyjętych kryteriów (pogrupowanie to nie jest podziałem w sensie logicznym i ma charakter jedynie ilustracyjny, gdyż większość rzeczowników, ze względu na swą

wieloznaczność, „pasuje” do kilku grup jednocześnie), to otrzymamy definicję następującą:

Definicja 6

W Starym Testamencie *prawda* jest to pojęcie będące zaprzeczeniem:

(1) w aspekcie logicznym — *nieprawdy, mylności, fałszu*;

(2) w aspekcie spójności syntaktycznej — *bredni, niedorzeczności*;

(3) w aspekcie (braku) istnienia — *nicości, niczego, pustki*;

(4) wprowadzenia w błąd, co do istnienia — *przewidzenia, ułudy, urojenia, zmyślenia, złudy, złudzenia*;

(5) w aspekcie (nie)zgodności z rzeczywistością — *pozoru, fałszerstwa, oczernienia, ubliżających zarzutów, wymysłu*;

(6) w aspekcie (braku) uporządkowania — *bezładu, chaosu, zamieszania*;

(7) w aspekcie (braku) posiadania przyczyn (lub adekwatnych przyczyn) — *braku przyczyny, braku słuszności, braku powodu*;

(8) w aspekcie moralnym — *bezbożności, bezceństwa, bezprawia, hańby, grzechu, gwałtu, kłamstwa, knowania, krzywdy, nadużycia, niegodziwości, nieszczęścia, nieprawości, niesprawiedliwości, nieuczciwości, nikczemności, obłudy, obmowy, odpadnięcia [od Boga], odstępstwa, odszczepieństwa, ohydy, pochlebstwa, przemocy, przeniiewierstwa, przewinienia, przewrotności, upodobania własnego serca, wykroczenia, występku, zbrodni, zdrady, zdrożności, złego czynu, złości, złośliwości*;

(9) w aspekcie (braku) możliwości polegania na — *falszu, krzywoprzysięstwa, niewierności, oszczerstwa, oszustwa, podstęp, przymilności, wiarołomstwa*;

(10) w aspekcie (braku) wartości — *marności, pustego słowa, zła, znikomości*;

(11) w aspekcie odczuwania cierpienia — *cierpienia, męki, niedoli, nieszczęścia, męczarni, ucisku, udreki, udręczenia, utrapienia*;

(12) w aspekcie (braku) przebywania czy zamieszkania — *bezdroży, bezludzcia, pustkowie*;

(13) w aspekcie (braku) efektów — *daremne trudu*;

(14) w aspekcie (braku) powodzenia — *kłęski, nędzy, niepowodzenia, rozczarowania, zawodu, żalosego położenia*;

(15) w aspekcie (anty)estetycznym — *ohydy*;

(16) w aspekcie ostatecznego przeznaczenia — *kary, spustoszenia, unicestwienia, zniszczenia, zagłady, zguby*;

(17) w aspekcie teologicznym — *bałwana, bożka*.

Punkt 1 podaje charakterystykę logiczną prawdy, 2 — syntaktyczną, 3 — ontologiczną, 4 — epistemologiczną, 8 — moralną, 10 — aksjologiczną, 15 — estetyczną, 17 — teologiczną, 5 — wiąże się z klasyczną definicją prawdy, 6 — wykorzystuje strukturę bytu, 7 — podaje analizę sprawczą, 9 — odwołuje się do braku spolegliwości, 11 i 12 — wskazują na konsekwencje odejścia od prawdy, 13 i 14 — wiążą się z pragmatyczną definicją prawdy, 16 — odwołuje się do sprawiedliwości¹⁰.

Definicja 7

Przymiotnik *prawdziwy* oznacza zaprzeczenie:

(1) w aspekcie logicznym — *falszywy, mylny, nieprawdziwy*;

(2) spójności syntaktycznej — *niedorzeczny, poplątany*;

(3) w aspekcie (braku) istnienia — *pusty*;

(4) wprowadzenia w błąd co do istnienia — *złudny, oszołomiony*;

(5) (nie)zgodności z rzeczywistością — *pozorny, zmyślony*;

(6) w aspekcie (braku) uporządkowania — *beładny*;

(7) aspekcie (braku) posiadania przyczyn (lub adekwatnych przyczyn) — *bez przyczyny, niesłuszny*;

(8) w aspekcie moralnym — *dotkliwy, fałszywy, gorszy, grzeszny, „gładki”, kłamliwy, nieprawy, niesprawiedliwy, niewierny, nikczemny, obłudny, podły, przerażający, przewrotny, przykry, rozpaczliwy, „śliski”, srogi, ubliżający, wrogi, występny, zakłamany, złośliwy, żaloszny*;

(9) w aspekcie (braku) możliwości polegania na — *falszywy, nierzetelny, oszukańczy, pochlebny, podstępny, przymilny, schlebiający, wiarołomny, zdradliwy, zgubny, zwodniczy*;

(10) w aspekcie (braku) wartości — *bardzo zły, bezwartościowy, będący niczym, niegodziwy, czczy, marny, najgorszy, nędzny, niedobry, pusty, próżny, tani, znikomy, zwiewny, zły*;

(11) w aspekcie odczuwania cierpienia — *ponury, udręczony, wstrząśnięty, przybity, zachmurzony, zasępiony, zgięty, zgnębiony*;

---

¹⁰ Por. CHWEDŃCZUK: *Spór o naturę prawdy*, PIW, Warszawa 1984

(12) w aspekcie (braku) przebywania, zamieszkania — *pusty*;

(13) w aspekcie (braku) efektów — *bezskuteczny, ciężki, daremny, jałowy, próżny*;

(14) w aspekcie (braku) powodzenia — *zawodny*;

(15) w aspekcie dewiacji tego, co być powinno — *dziki, zwyrodniały*;

(16) w aspekcie (anty)estetycznym — *brzydki, szpetny, ohydny*;

(17) w aspekcie ostatecznego przeznaczenia — *pusty*;

(18) w aspekcie teologicznym — *bezbożny*.

Definicja 8

Przysłówek *prawdziwie* jest zaprzeczeniem:

od. (1) w aspekcie logicznym — *falszywie*;

od. (3) (nie)zgodności z rzeczywistością — *pozornie, obłudnie*;

od. (7) posiadania przyczyn — *bez przyczyny, niesłusznie, bez powodu*;

od. (8) w aspekcie moralnym — *grzesznie, kłamliwie, niecznie, niegodziwie, niesprawiedliwie, nikczemnie, obłudnie, przewrotnie, występnie, złośliwie, źle*;

od. (9) (nie)możliwości polegania: *podstępnie, zdrażliwie*;

od. (10) (braku) wartości — *źle*;

od. (13) (braku) efektów — *daremnie, na próżno*;

od. (18) w aspekcie teologicznym — *bezbożnie*.

Definicja 9

Mówić *prawdę* to nie:

od. (1) w aspekcie logicznym — *zadawać kłam*;

od. (2) spójności syntaktycznej — *poplątać*;

od. (3) (braku) istnienia — *redukować do nicości*;

od. (4) wprowadzenia w błąd co do istnienia — *łudzić*;

od. (5) (nie)zgodności z rzeczywistością — *oczerniać, omamić*;

od. (6) (braku) uporządkowania — *sprawiać zamieszanie*;

od. (7) (braku) posiadania przyczyn — *działać przewrotnie*;

od. (8) moralnym — *dawać złe rady, grzeszyć, gwałcić [przymierze], iść precz, kłamać, nadużywać, obmawiać, oddalić, oddzielić, okpić, poczytać za grzesznika, popełnić: bezprawie, nieprawość, zbrodnię; przestępować, przewracać, sprzeniewierzyć się, szerzyć oszczerstwa, ustać, wykroczyć, zastawić sidła, zawinić, złamać [prawo];*

od. (9) (nie)możliwości polegania — *nie dotrzymać słowa, oszukiwać, schlebiać, wypaczyć, zawieść;*

od. (10) (braku) wartości — *postąpić źle;*

od. (11) cierpienia — *drwić, natrząsać się, szydzić;*

od. (12) (braku) przebywania — *odejść, odstąpić, opuszczać;*

od. (13) (braku) efektów — *czynić na próżno, marnować;*

od. (14) (braku) powodzenia — *pokrzyżować, zatracać [ścieżki], zawieść;*

od. (15) dewiacji tego, co być powinno — *zbczyć;*

od. (16) (anty)estetycznym — *zohydzić;*

od. (17) ostatecznego przeznaczenia — *potępić, skazać, ukarać, unicestwić, uznać winnym, wymierzyć karę;*

od. (18) teologicznym — *odpaść [od Boga].*

Tak więc słowa hebrajskie stojące w opozycji do *prawdy* pozwalają zbudować bardzo precyzyjne, adekwatne i głębokie definicje terminu *prawda* — *prawdziwy* — *prawdziwie*. Na wzór definicji 4 zbudujemy jeszcze definicję 10, będącą syntezą czterech ostatnich. Zdefiniowana w niej *prawda* ma w niniejszej pracy rozumienie najwęższe, nadrzędna do niej jest *prawda* określona przez definicję 6, do niej, określona przez definicję 1, do niej przez definicję 4, a do niej przez definicję 5 (prezentująca rozumienie najszersze).

Definicja 10 ma dużą siłę eksplikacyjną, mianowicie:

Definicja 10

Coś (ktoś) jest *prawdą* lub jest *prawdziwe* (*prawdziwy*), według rozumienia starotestamentowego, wtedy i tylko wtedy, gdy ma następujące 18, często zachodzących na siebie, cech:

(1) co do wartości logicznej — *nie jest fałszem, nieprawdą, mylnością;*

(2) jest spójne syntaktycznie — *nie jest brednią, niedorzecznością, poplątaniem;*

(3) istnieje — *nie jest nicością, niczym, pustką;*

- (4) nie wprowadza w błąd co do swego istnienia — nie jest *przewidzeniem, uludą, urojeniem, złudą, złudzeniem, zmyśleniem*;
- (5) jest zgodne z rzeczywistością — nie jest *oczernieniem, omamieniem, pozorem, fałszerstwem, ubliżającym zarzutem, wymysłem, zmyśleniem*;
- (6) jest uporządkowane — nie jest *bezlądem, chaosem, zamieszaniem*;
- (7) posiada adekwatne przyczyny — nie jest *bez przyczyny (powodu), niesłuszne*;
- (8) jest moralne — nie jest *bezbożnością, bezceństwem, bezprawiem, dawanem złych rad, drwieniem, „gładkie” czy „śliskie”, grzechem, gwałceniem [przymierza], gwałtem, hańbą, kłamstwem, knowaniem, krzywdą, krzywoprzysięstwem, nadużyciem, niegodziwością, nieprawością, niesprawiedliwością, nieszczęściem, nieuczciwością, niewiernością, niekzemnością, obłudą, obmową, oddaleniem, oddzieleniem, odejściem, odstąpieniem, odpadnięciem [od Boga], odstępstwem, odszczepieństwem, ohydą, okpieniem, opuszczeniem, podłością, podstępem, pochlebstwem, postąpieniem źle, przemocą, przestępowaniem, pójściem precz, przeniewierstwem, przewinieniem, przewrotnością, czymś przykrym, przywilnością, „przyjemnością”, czymś rozpaczliwym, szerzeniem oszczerstw, ubliżeniem, upodobaniem własnego serca, ustaniem, wrogością, wykroczeniem, występkiem, zakłamaniem, zastawieniem sidła, zboczeniem, zbrodnią, zdradą, zdróżnością, złością, złośliwością, złym czynem, czymś żalonym*;
- (9) jest wierne, można na tym polegać — nie jest *falszem, krzywoprzysięstwem, niedotrzymaniem słowa, nierzetelnością, niewiernością, oszczerstwem, oszustwem, podstępem, schlebaniem, wiarołomstwem, wypaczeniem, zawodem, zdradą, zgubą, zwodniczością*;
- (10) ma wartość — nie jest *pozbawione wartości, marnością, czymś: czczym, najgorszym, niedobrym, nędznym, pustym, pustym słowem, próżnym, tanim; złem, znikomością, zwiewnością*;
- (11) nie jest cierpieniem — nie jest *męką, natrząsaniem się, niedolą, nieszczęściem, męczarnią, szyderstwem, uciskiem, udręką, utrapieniem, zgnębieniem, czymś ponurym i zachmurzonym*;
- (12) nie jest samotne — nie jest *pustkowiec, prowadzącym na bezdroża*;
- (13) osiąga zamierzone efekty — nie jest *czymś bezskutecznym, daremnym, jałowym, próżnym*;
- (14) zdobywa powodzenie — nie jest *kłęską, nędzą, niepowodzeniem, pokrzyżowaniem, rozczarowaniem, zatraceniem, zawodem, zgubą, żalonym położeniem*;
- (15) nie jest dewiacją tego, co być powinno — nie jest *zboczeniem, zdziczeniem, zwyrodnieniem, czymś dzikim*;

(16) jest estetyczne — nie jest czymś *brzydkim, szpetnym, ohydny*;

(17) ostatecznym przeznaczeniem tego — nie jest *potępienie, skazanie, spustoszenie, ukaranie, unicestwienie, zniszczenie, zagłada, zguba*;

(18) ma w sobie pierwiastek Boski lub jest Bogiem — nie jest *bałwanem, bożkiem, bezbożnością, odpadnięciem [od Boga]*.

BIBLIOGRAFIA

CHWEDEŃCZUK B., *Spór o naturę prawdy*, PIW, Warszawa 1984.

FLIS J., *Konkordancja biblijna do Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu Biblii Tysiąclecia*, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 1996.

JAN PAWEŁ II, enc. *Fides et ratio*, Pallottinum 1998.

Konkordancja Biblijna do Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu nowego przekładu z języków hebrajskiego i greckiego, wyd. III, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 1995.

LÉON-DUFOUR X. (red.), *Słownik Teologii Biblijnej*, tł. i opracował K. Romaniuk, wyd. III, Pallottinum, Poznań-Warszawa 1985.

Katowice

ANDRZEJ WÓJCIK

KOMENTARZE — REFLEKSJE — MATERIAŁY DUSZPASTERSKIE

---

ks. Roman Bogacz

ŻYCIE WIECZNE W ŚWIETLE HBR 4, 1-13 ODPOCZYNEK I ŚWIĘTOWANIE?

Wobec zbliżającego się końca dwudziestego wieku nasila się coraz bardziej zainteresowanie kwestią końca świata. Tu i ówdzie w prasie można znaleźć różne artykuły związane z tą tematyką. Może więc warto postawić pytanie sięgające dalej. Na czym będzie polegać życie wieczne? Czy Pismo Święte mówi coś na ten temat? Nie chcemy tu przeprowadzać analizy wszystkich fragmentów Pisma Świętego mówiących o czasach eschatologicznych. Ograniczymy się tylko do małego fragmentu Hbr 4, 1-13.